

Європейське диво

Від воєнної травми до проєкту миру: як із руїн минулого будується спільне європейське завтра і чому сьогодні воно знову під загрозою

Цими днями відзначають 80-ту річницю завершення Другої світової війни. Я згадую історії моєї родини з нашої малої батьківщини – трикутника на кордоні між Німеччиною, Нідерландами та Бельгією. У моєму кабінеті – старе сімейне фото моєї матері. Його зроблено в 1943 році, на ньому четверо серйозних молодих людей: моя мати, 1920 року народження, її сестра і двоє братів, обоє у формі Вермахту. Її чоловік, мій батько, тоді був на війні солдатом – вони одружилися в 1940 році, й одразу потому він поїхав на фронт. Тоді нідерландська й бельгійська частини нашої родини – дідуся й бабусі – жили під жорстокою німецькою окупацією.

Мого дядька Йозефа, наймолодшого на фото (18-річного), відправили на Східний фронт незабаром після зйомки. Дивом він повернувся наприкінці війни без фізичних травм. І негайно став займатися розмінуванням разом із бельгійськими збройними силами, щоб допомогти знищити хоч якусь частину того зла, що принесла війна. Та одного разу наступив на міну. Йому було всього 20 років. Він похований на військовому цвинтарі в Бельгії. Власне, в покоління моїх батьків подібних історій було чимало. Але я, 1955 року народження, вже в дитинстві сприймав цей досвід як такий, що ніколи не повториться в моєму житті. Моє дитинство і юність були сповнені розмов про війну та її жахливі наслідки. Мерзенні злочини, які скоїли німці, були в центрі уваги моєї дуже політично активної родини.

Німеччина деградувала, марячи великодержавними фантазіями та расовою ідеологією. Війна, яку вона розв'язала, принесла незмірні страждання мільйонам людей: їх тероризували, викрадали, морили голодом, убивали. Зло стало частиною повсякденного життя. Ціле покоління молоді в Європі й за її межами повернулося з війни травмованим – якщо взагалі повернулося. Історія нинішньої Європи зводиться на руїнах і попелі, на ненависті та жахливому насильстві. На колективному голоді й страху. І все ж таки всього через п'ять

років після цих злочинів проти людяності Європа почала об'єднуватися – завдяки кроку Франції в бік Німеччини з надією на краще спільне майбутнє. Хіба не диво?

*Історія нинішньої
Європи зводиться на
руїнах і попелі, на
ненависті та жахливому
насилстві*

Прагнення до тривалого миру було сильнішим за ненависть і жадобу помсти. 9 травня 1950 року міністр закордонних справ Франції Робер Шуман виголосив історичну промову. Він запропонував спільне управління виробництвом вугілля та сталі – ключовим у воєнний час – із можливістю долучення інших європейських країн. Лише через п'ять років після війни ця ідея була не просто сміливою – вона здавалася відчайдушною. Французькі політики не обрали шлях приниження, як після Першої світової, а шлях примирення. Вони пішли на особистий ризик і простягли руку Німеччині. Це дозволило молодій Федеративній Республіці інтегруватися в європейську спільноту. Це був неоціненний дар і велике зобов'язання.

Канцлер Конрад Аденауер, який заздалегідь знав про план Шумана, зрозумів його історичне значення – і скористався шансом. Попри опір у обох країнах, Шуман і Аденауер ухвалили спільне рішення. Ненависть, підживлена десятиліттями розмов про «історичну ворожнечу», сиділа в людях дуже глибоко. Але вони вірили: ті, хто тісно співпрацює, не стрілятимуть одне в одного. Люди, які прагнули соціального, економічного й політичного об'єднання Європи, пережили дві війни й розуміли: тільки прагматизм і далекоглядність здатні забезпечити мир. На їхню думку, демократія в Німеччині, де довго панувала диктатура, мала стати сильною й привабливою – і насамперед економічно. Лише так можна було досягти тривалого миру між народами Європи. Економічна співпраця стала проектом миру.

*Саме Франція тоді
наочно показала, що
навіть після
найсерйознішої
ворожнечі спільне
майбутнє можна*

Саме Франція, один з союзників-переможців, тоді наочно показала, що навіть після найсерйознішої ворожнечі спільне майбутнє можна будувати на прощенні. Необхідною передумовою є спільна мета обох сторін: мир і безпека їхнього населення. Довіру нові партнери формували через «м'яку силу» – побратимства міст (перше

будувати на прощенні

виникло ще 1950 року) та студентські обміни. Діалог на рівних і дух порозуміння стали основою майбутнього. Це знайшло особливе відображення в Єлисейському договорі 1963 року. Хто спілкується, той краще розуміє одне одного.

Вже за рік після Декларації Шумана було створено Європейське співтовариство вугілля і сталі. Шість держав-засновниць – Франція, Західна Німеччина, Італія, Нідерланди, Бельгія і Люксембург – відклали націоналізм і зосередилися на спільній відповідальності. В основу об'єднання Європи лягли довіра та співпраця. Згодом з нього виріс той Європейський союз, який ми бачимо нині: захисник миру й гарант процвітання, демократії та свободи. Для мене це найбільше цивілізаційне досягнення минулого століття!

Але гарантії, що цей європейський проєкт вічний, немає. Коли десять років тому Аахен вручив мені премію імені Карла Великого за мій внесок у об'єднання Європи, я чітко дав зрозуміти: вважати ЄС безальтернативним – небезпечно. Звичайно, альтернатива Європейському союзу існує. Вона називається «ренаціоналізація». Європейські країни повинні щоразу вирішувати, чи готові вони пожертвувати унікальним союзом заради тимчасових національних інтересів. Чи все ж вони хочуть разом шукати компроміси та захищати демократію, верховенство права і свою конкурентоспроможність у світі?

Європу нині цінують більше, ніж довгий час до цього. Троє з чотирьох європейців ідентифікують себе як громадяни ЄС

Європу нині цінують більше, ніж довгий час до цього. Троє з чотирьох європейців ідентифікують себе як громадяни ЄС. Більше половини молодого покоління оцінює членство своїх країн в ЄС позитивно. І для цього є всі підстави: попри кризи й критику, 450 мільйонів громадян зробили цей регіон економічно найсильнішим і найстабільнішим у світі. В ЄС панує ідея фундаментальних прав особистості, гарантованих державою: соціальне забезпечення, свобода вираження поглядів, свобода досліджень і викладання, свобода пересування, повага до особистості, заборона тортур і свавілля. З огляду на все це, про Європейський союз мріє багато людей в усьому світі.

Але й приводів для тривоги в Європі чимало. Близько третини молодих людей дивляться в майбутнє з песимізмом. Ворогів демократії більше в усьому світі, і в Європі також. У самій Німеччині антигуманні ідеї стають дедалі поширенішими. Тож новий федеральний уряд має два головні завдання.

Перше – рішуче захищати Основний закон. Це можливо лише тоді, коли політики переймаються щоденними турботами людей, демонструють повагу й толерантність – і вимагають цього від інших. Вони мають чітко виступати проти мови ненависті, особливо в інтернеті!

Друге – зробити все, аби Європа стала ще сильнішою. В умовах поглиблення глобальних системних конфліктів – з Росією, яка буквально під носом у Європи веде агресивну війну з порушенням міжнародного права, зі США, а також з Китаєм – Європа має стати на захист правопорядку, довіри, демократичного устрою, справедливості й гідності кожного. Лише так можна зберегти мир і добробут у Європі та за її межами.

Тому нам і нині потрібні такі візіонери, як Робер Шуман – люди, готові будувати, здавалося б, неможливі мости до кращого майбутнього заради миру і процвітання.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Мартін Шульц

Мартін Шульц (Martin Schulz) – з 14 грудня 2020 року очолює Фонд ім. Фрідріха Еберта. Він – колишній депутат німецького бундестагу та Європейського парламенту. З 2012 по 2017 рік він був президентом Європейського парламенту, а з 2017 по 2018 рік очолював Соціал-демократичну партію Німеччини.

